

**A CSÖVÁR-1 FŰRÁS FORAMINIFERA
FAUNÁJA, AVAGY VISSZA AZ
ALAPOKHOZ**

SZEITZ PÉTER

ELTE TTK Őslénytani Tanszék, 1117 Budapest,
Pázmány Péter sétány 1/C; szeitzp@gmail.com

A Csővár község közelében mélyült Csv-1 fűrás nem ismeretlen a késő-triással foglalkozó kutatók előtt. A fűrással kapcsolatban több cikk is megjelent, a Foraminifera faunájával is foglalkoztak már, azonban az eddigi vizsgálatok során csak csiszolatok alapján írták azt le. A tavalyi és az idei év során conodonta vizsgálatok céljára a fűrás több szakaszából ismételt mintavétel történt. A minták oldása során a fűrás több szakaszából is sikerült izolált Foraminifera példányokat kinyerni, így lehetőség adódott az eddigi, csak csiszolatokon alapuló Foraminifera határozások kiegészítésére.

A Csv-1 fűrástól nem messze, a Vár-hegy oldalában fekvő csővári triász-jura határszelvény is ismert már a kutatók előtt. Cikkek sora foglalkozott a triász-jura határeseménnyel, a határon történt változásokkal, kihalással a szelvény kapcsán. A tavalyi évben szlovén kutatókkal közösen merült fel az ötlet a Foraminifera fauna diverzitás változásának részletes vizsgálatára, összehasonlítva ezt más magyarországi és szlovéniai szelvényekkel. Ennek céljára ismételten, rétegenkénti többszöri mintavétel történt a szelvényből, az anyag feldolgozása jelenleg is folyamatban van.

A fenti munkák közben merültek fel kérdések a triász Foraminifera taxonómiával, illetve általánosabban a Foraminifera taxonómiával kapcsolatosan. A kérdések egyáltalán nem számítnak újdonságnak, hiszen ezen kérdések már felmerültek másokban is, bizonyoság erre a címben is szereplő óhaj („*viszsa az alapokhoz*”), amelyet KAMINSKI és BREGGEN 1990-es cikke címéből kölcsönöztem.

Manapság a taxonómiát amolyan szükséges rossznak tartják, a lapok nem szívesen fogadnak ilyen témájú cikkeket, kevesen is foglalkoznak ezzel a területtel. A szerzők többsége – ha egyáltalán – amolyan kötelességtudatból pár szinonímát esetleg megad, de nem vizsgálja az esetlegesen hivatkozott példányok megfelelőségét. Sajnos még ma is érvényesek a már említett cikkben is szereplő állítások, például, hogy sokan automatikusan „elfogadják” a régi munkákban szereplő meghatározásokat, taxonómiát, egyes rendszertani csoportokat, fajokat, azok besorolását,

mert ezek „már megszokott”, „bejáratódott” elnevezések, besorolások. Tényként fogadják el adott fajok környezet-, vagy korjelző voltát, anélkül hogy megvizsgálnák annak valóságtartalmát.

Ugyanakkor a legutóbbi időkben ismét megjelent a túlzásba vitt taxonómia is. Fajok, magasabb rendszertani egységek sokaságát „gyártják”, amely szintén felvet kérdéseket.

A kíváncsi cél, véleményem szerint, valahol a kettő közt helyezkedik el, mind a taxonómia elhanyagolása, mind ennek a túlzásba vitele, hibás értelmezése is okozhat gondokat.

Az előadásom inkább gondolatébresztő akar lenni, mintsem megoldása a problémának. A csővári fűrás és szelvény újabb és régebbi mintái alapján, néhány példán keresztül mutatom be egyrészt a triász Foraminifera taxonómia változását a legutóbbi időkig, másrészt azokat a problémákat, amelyek felvetődhetnek ezzel kapcsolatban.

**EGY KÖZÉPSŐ-PLEISZTOCÉN KÉTÉLTŰ
FAUNA A VILLÁNYI-HEGYSÉGBŐL**SZENTESI ZOLTÁN^{*1,2}

¹ Magyar Természettudományi Múzeum, Őslénytani és Földtani Tár, 1431 Budapest Pf. 137;
crocutaster@gmail.com

² ELTE TTK Őslénytani Tanszék, 1117 Budapest,
Pázmány Péter sétány 1/C

A Villányi-hegység igen gazdag alsó- és középső-pleisztocén korú gerinces lelőhelyekben, területén több mint ötven található. Ezek között is az egyik ősmaradványokban leggazdagabb a Somssich-hegy 2-es jelű középső-pleisztocén gerinces előfordulás, mely a Villányt körülölelő szőlőhegyen található. Az ősmaradványok cementálódott löszből és löszös üledékekből kerültek elő, melyek a felső-jura (oxfordi) mészkő karsztos üregének kitöltését alkotják, ami egy tipikus megjelenési formája a villányi hasonló korú kőzeteknek. A löszös kitöltést helyenként kalcitos álfenék szakítja meg. A lelőhelyen ötven 20–30 cm vastag réteget különítettek el mintegy 9,5 m mélységben kitermelve az üregkitöltést. Leletanyagában megjelennek a növényi maradványok (magvak), kagylók, csigák, halak, kétéltűek, hüllők, madarak és egyedülállóan gazdag az emlősfaunája is.

A kétéltűeket, melyeket eddig senki sem tanulmányozott, az eddig vizsgált anyagban kizárólag az Anurák képviselik, mintegy 4000 viszonylag jó megtartású lelettel. Ezek jó része a lelőhely rétegsorának alsó kétharmadából (20.–50. rétegek) származik. A békák közül mindhárom

alrend (Archaeo-, Meso- és Neobatrachia) képviselői megjelennek az anyagban, ezeken belül eddig hat faj jelenlétét sikerült kimutatni: *Bombina* cf. *Bombina variegata*; *Pelobates* cf. *Pelobates fuscus*; *Bufo bufo*; *B. viridis*; *Hyla arborea*; *Rana* cf. *Rana temporaria*. Az izolált csontleletek kivétel nélkül juvenilis, nem ivarérett egyedekhez tartoztak. Ez arra utalhat, hogy az állatok túlnyomó része a szaporodóhelyükről az élőhelyükre való vándorlás közben csapdázódott és pusztulhatott el. A fajsám tekintetében a Neobatrachiák voltak a leggyakoribbak, de ezen alrenden belül is csak a környezetéhez nagymértékben alkalmazkodni tudó *B. viridis* megjelenése volt tömeges, mely faj ráadásul minden vizsgált rétegben előfordul. A többi taxont csak néhány izolált csont képviselte a leletegyüttesben. A legtöbb rétegben megjelenik még a csak éjszaka aktív *Pelobates fuscus*, bár rétegenként csak néhány lelet formájában. A *B. bufo* környezeti igénye bár elvileg hasonló a *B. viridis*-éhez, ennek ellenére csak néhány rétegben jelennek meg kis számban a maradványai (3.; 28. és 45. rétegek). A többi faj megjelenése, és ezáltal a békafauna gazdagodása kizárólag két zónára (3–5. és 28–30. rétegek) korlátozódik. Ezek a taxonok a környezetükre ugyan szintén igénytelenek, de többnyire folyamatosan szükségük van a víz jelenlétére, habár a *Hyla arborea* rövid ideig a szárazságot is elviseli. A vízminőségre igénytelen, de a vizes környezetet soha el nem hagyó periaquatikus életmódú *Bombina variegata* is csak a 14. rétegben jelenik meg a fentebb említett fajgazdagabb két zónán kívül.

A fentiek alapján a lelőhely békafaunájának változásai nyomán kimondható, hogy az egykori öskörnyezet többnyire nyílt vegetációjú és viszonylag száraz volt. Azonban az üregben felhalmozódott üledékekben legalább két nedvesebb, viszonylag zárt vegetációval rendelkező szakasz is kimutatható, melyet a kisémlős-kutatások is alátámasztanak. A *Rana temporaria* fajhoz tartozó leletek töredékesebb megtartása arra utalhat, hogy azok hosszabb szállítódás után, távolabbi élőhelyről kerülhettek a fent említett karsztos üreg üledékeibe.

A kutatást támogatta az OTKA K 104506 számú pályázata és a Hantken Miksa Alapítvány.

MIKROFÁCIÉS VIZSGÁLATOK A TISZA-EGYSÉG FELSZŐ-JURA–ALSÓ-KRÉTA KÉPZŐDMÉNYEIBEN

SZINGER BALÁZS^{*1,2}

¹ ELTE TTK Őslénytani Tanszék, 1117 Budapest, Pázmány Péter s. 1/C; szinger.balazs@gmail.com,

² MOL Nyrt., Kutatási Laboratórium, 1039 Budapest, Batthyány u. 45.; bszinger@mol.hu

A Tisza-egység felső-jura–alsó-kréta képződményei a Mecsek- és a Villány–Bihari-egységben felszínen, míg a Békés–Codrui-egységben csak fúrásokban nyomozhatók. Munkámban ezen felszíni feltárások és — elsősorban MOL-os — fúrások mikrofáciés és mikropaleontológiai (foraminifera, calpionella) vizsgálatát végeztem el. A felszíni feltárások eredményeit hasonlítottam össze az északkeleti irányban a mélységben húzódó képződmények eredményeivel, kísérletet téve a formációk azonosítására, fáciésváltozásaira, elterjedésére.

A Békés–Codrui-egység területén néhány fúrás által harántolt — rétegtani táblázatokban széles időintervallumot átfogó — Pusztaszőlősi Márga Formációnak a gyér calpionella (*Calpionella alpina*, *Crassicollaria* sp.) fauna alapján csak késő-tithon korát tudtam igazolni.

A Villány–Bihari-egységben a Szársomlyói Mészke képviseli a felső-jura rétegeket. Jó felszíni feltártsága mellett a tithon rétegek (calpionella, saccocoma alapján) a kiskunhalasi fúrásokban is azonosíthatóak, elterjedésük ebben az irányban eddig mondható biztosnak.

A késő-jura–kora-kréta képződmények, mind felszíni, mind fúrási anyagokban legjobban a Mecseki-zónában tanulmányozhatóak. A képződmények relációját a kora-kréta vulkanizmus és az üledékes kapcsolatok határozzák meg. Az egyik legjobban feltárt képződmény a Mérévári Mészke, melynek két jellegzetes kifejlődése tanulmányozható; az akár több mint 100 vékonypados, pados réteg váltakozásából álló berriázi korú (calpionellák alapján) homogén, faunában szegény kifejlődés (Lipse-tető, Barna-kő), illetve egy kifejezetten kondenzált, többnyire teljes tithon-valangini korú rétegsor (Dezső Rezső-völgy). Az alföldi fúrási anyagokban (Tiszagyenda, Orgovány, Hajdúszoboszló, Ebes) tithon és berriázi rétegek azonosíthatók. Ezek az eredmények összességében azt jelzik, hogy a Mecsek területén egészen kis távolságokban tagolt, pelágikus térszínek léteztek, illetve a képződmény északkeleti irányban Hajdúszoboszló térségéig nyomozható.